

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi koulumatkatukilain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi koulumatkatukilain muuttamisesta (HE 177/2024 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Jonna Salmela, opetus- ja kulttuuriministeriö
- suunnittelija Irene Hiljanen, Kansaneläkelaitos

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Suomen Lukiolaisten Liitto ry
- Suomen Opiskelija-Allianssi — OSKU ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi koulumatkatukilakia.

Esityksen mukaan koulumatkatukioikeus rajataan koskemaan maksuttomaan koulutukseen oikeutettuja opiskelijoita. Esitys liittyy hallituksen vuosia 2025—2028 koskevaan julkisen talouden suunnitelmaan ja siihen liittyviin menosopeutustarpeisiin.

Esitys liittyy valtion vuoden 2025 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi täydentävän talousarvioesityksen yhteydessä.

Muutoksen arvioitu nettosäästö olisi julkisen talouden suunnitelman mukaisesti 8 miljoonaa euroa.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.2025.

Valiokunnan mietintö SiVM 7/2024 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Hallituksen esityksen taustalla on pääministeri Orpon hallitusohjelman kirjaus julkisen talouden tasapainottamisesta, jonka tarkoituksena on varmistaa kansalaisten hyvinvointi ja kestävä talouskehitys. Julkisen talouden heikentymisen vuoksi hallitus on vuosia 2025—2028 koskevassa julkisen talouden suunnitelmassa päättänyt rajata koulumatkatukioikeuden maksuttomaan koulutukseen osallistuville opiskelijoille. Koulumatkatukioikeuden rajaamisesta esitetyllä tavalla on arvioitu syntyvän noin 8 milj. euron säästöt. Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella sivistysvaliokunta pitää hallituksen esitystä perusteltuna ja puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana.

Valiokunta asiantuntijalausuntoon viitaten pitää esitystä kohtuullisena verrattuna esimerkiksi vaihtoehtoon, jonka mukaan tukioikeutta olisi rajattu sen kalenterivuoden loppuun, kun opiskelija täyttää 18 vuotta. Valiokunnan näkemyksen mukaan on erittäin tärkeää, että esitetty muutos ei koske maksuttomassa koulutuksessa oppivelvollisuuttaan suorittavia opiskelijoita. Heidän oikeutensa koulumatkatukeen ulottuu jatkossakin 20 ikävuoteen saakka. Hallituksen esityksellä ehdotetulla ratkaisulla varmistetaan se, että oikeus koulumatkatukeen turvataan opiskelijoille, jotka sitä eniten tarvitsevat.

Esitetyn muutoksen vaikutuksia on kuvattu kattavasti hallituksen esityksessä (s. 7—12). Siihen ja asiantuntijalausunnossa esille tuotuun viitaten valiokunta tiedostaa, että esitetty muutos vaikuttaa heikentävästi arviolta noin 12 000 opiskelijan taloudelliseen asemaan. Heistä valtaosa on ammatillisen koulutuksen aikuisopiskelijoita. Samalla on myös huomattava, että niillä koulumatkatukioikeuden menettävillä, jotka ovat oikeutettuja opintotukeen, taloudellista tilannetta on helpottanut opintolainan valtiontakauksen määrän korottaminen 1.8.2024 alkaen.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että aikuisopiskelijoihin on kohdistunut useita heidän opiskelunaikaiseen toimeentuloonsa kohdistuvia muutoksia, ja pitää tarpeellisena arvioida niiden yhteisvaikutuksia. Koulumatkatukietuuden muutoksen seurannassa on tärkeä tarkastella myös sen mahdollisia vaikutuksia koulutuksen saavutettavuuteen.

Valiokunta asiantuntijalausunnoissa esille tuotuun yhtyen toteaa, että esitetty muutos helpottaa ja nopeuttaa koulumatkatuen toimeenpanoa Kelassa sekä selkeyttää koulumatkatuen myöntämisen ehtoja, kun koulumatkatukilaisissa ei ole enää tarvetta säätää erikseen tuen myöntämisen ehdoista maksuttoman koulutuksen opiskelijoille ja muille opiskelijoille.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 177/2024 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Valiokunnan mietintö SiVM 7/2024 vp

Helsingissä 13.11.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Pia Hiltunen sd
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Mia Laiho kok
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Nasima Razmyar sd
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Oskari Valtola kok
varajäsen Marko Kilpi kok (osittain)

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Lahtinen

Valiokunnan mietintö SiVM 7/2024 vp Vastalause

Vastalause

Perustelut

Hallituksen esitys (HE 177/2024 vp) koulumatkatukilaista rajaa koulumatkatuen koskemaan vain maksuttomaan koulutukseen oikeutettuja opiskelijoita. Myönteistä on, että koulumatkatuki säilytetään kaikilla oppivelvollisuuden piirissä olevilla opiskelijoilla. Tuen lakkauttaminen kuitenkin lisää riskiä, että muiden kuin maksuttomaan koulutukseen osallistuvien opiskelijoiden yhdenvertaisuus ja mahdollisuus opiskella heikkenevät. Koulutuksen saavutettavuus heikkenee erityisesti alueilla, joilla ihmisten koulutustaso on jo nyt keskimäärin matalampi.

Hallitus hakee esityksellään kahdeksan miljoonan euron säästöjä. Tavoiteltu nettosäästö on pieni suhteessa esityksestä arvioituihin vaikutuksiin sekä eriarvoistumisen riskeihin ja niistä seuraaviin kustannuksiin.

Esitys koskee noin 12 000 opiskelijaa, joista suurin osa on ammatillisen koulutuksen piirissä. Opiskelijoiden joukkoliikennelippujen alennusten takia esitys heikentäisi joukkoliikenteen ulkopuolella asuvien opiskelijoiden taloudellista asemaa. Maaseudulla koulutuksen saatavuus ja tarjonta ovat jo entuudestaan kaupunkiseutuja heikompia. Puuttuvat tai heikot joukkoliikenneyhteydet pakottavat haja-asutusalueiden opiskelijat järjestämään koulukyydityksen itse, eli käyttämään koulumatkoilla pääsääntöisesti omaa autoaan. Tukea on saanut korkeintaan 100 kilometrin yhdensuuntaiseen koulumatkaan, eli tukioikeus ei ole ollut tälläkään hetkellä rajaton.

Koulumatkatuen poistaminen on Orpon ja Purran hallituksen uusin heikkennys, joka kohdistuu aikuisiin alanvaihtajiin. Alanvaihtomahdollisuuksia ovat jo ennestään heikentäneet hallituksen viime vuonna tekemät päätökset aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamisesta.

Hallituksen leikkaus koulumatkatukiin kohdistuu erityisesti ammatillisen koulutuksen opiskelijoihin. Ammatillinen koulutus on käytännönläheistä ja siihen sisältyy pakollista läsnäolo-opetusta, mikä edellyttää matkustamista oppilaitokseen. Hallitus kohdistaa ammatilliseen koulutukseen myös erittäin mittavat 120 milj. euron sopeutustoimet, jotka hallituksen mukaan on tarkoitus kohdistaa juuri samoihin oppivelvollisuuden ulkopuolisiin aikuisiin opiskelijoihin ja rajata nuorten oppivelvollisuuden piirissä olevien opiskelijoiden opetus säästöjen ulkopuolelle. Koulutuksen järjestäjät ovat tosin todenneet, että säästöjä ei ole mahdollista rajata koskemaan vain aikuisten ammatillista koulutusta.

Ammatillisen koulutuksen leikkaukset tulevat harventamaan oppilaitosverkkoa ja koulutusaloja sekä pidentämään välimatkoja ja heikentämään koulutuksen saavutettavuutta. On huomioitava, etteivät kaikki koulumatkatuen piiristä poistuvat pysty muuttamaan lähemmäs opiskelupaikkakuntaa.

Hallituksen päätökset koulumatkatuen ja aikuiskoulutustuen poistosta sekä ammatillisen koulutuksen leikkauksista koskevat samoja opiskelijoita, jotka ovat kouluttautumassa uudelle alalle esimerkiksi pitkän ansiotyöstä poissaolon jälkeen tai terveydellisten syiden vuoksi tai ovat hake-

Valiokunnan mietintö SiVM 7/2024 vp
Vastalause

massa uralleen uutta nousua tai lisämotivaatiota työn tekemiseen sekä haluavat huolehtia osaamisensa kehittamisestä työelämän muuttuessa.

Orpon hallitus on samaan aikaan toteuttamassa kuntien valtionosuuksien leikkaukset, indeksijäädyytykset, opiskelijoiden siirtämistä yleisestä asumistuesta opiskelijoiden asumislisän piiriin ja valmistelemassa opintotuen kokonaisuudistusta sekä muita opiskelijoiden toimeentuloon vaikuttavia muutoksia. Näitä kaikkia toimenpiteitä tulee arvioida kokonaisuutena ja selvittää niiden yhteisvaikutukset aikuisten mahdollisuuksiin opiskella.

Kouluttautumisen, jatkuvan oppimisen ja alan vaihtamismahdollisuuksien heikentäminen syövät inhimillistä pääomaa, joka on kilpailuvalttimme ja talouskasvumme sekä hyvinvointivaltiomme ylläpidon edellytys. Ellemme pidä huolta osaamispääomastamme, inhimillinen pääomamme kääntyy laskuun Suomen Pankin mukaan jo 2040-luvulla.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hylätään ja

että hyväksytään yksi lausuma. (Vastalauseen lausumaehdotus)

Vastalauseen lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa koulumatkatuen poistamisen vaikutuksia erityisesti haja-asutusalueilla asuvien aikuisten mahdollisuuksiin opiskella ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi.

Helsingissä 13.11.2024

Hanna Kosonen kesk
Inka Hopsu vihr
Markku Siponen kesk